

ЕКОНОМІКА ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

INDUSTRIAL ECONOMICS AND ORGANIZATION OF PRODUCTION

УДК 330.42

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ КРИВООЗЕРСЬКОГО РАЙОНУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

О.Ю. Цуканов, к.е.н., доцент

В.С. Ніценко, к.е.н., доцент

Одеський державний аграрний університет, Одеса, Україна

Цуканов О.Ю., Ніценко В.С. Економічна ефективність використання виробничих запасів в сільськогосподарських підприємствах Кривоозерського району Миколаївської області.

Робота містить ґрунтовну оцінку стану та економічної ефективності використання запасів сільськогосподарськими підприємствами. Викладено зв'язок запасів з результатами операційної діяльності.

Ключові слова: запаси, сільськогосподарські підприємства, результати діяльності, економічна ефективність

Цуканов А.Ю., Ніценко В.С. Экономическая эффективность использования производственных запасов в сельскохозяйственных предприятиях Кривоозёрского района Николаевской области.

Работа содержит содержательную оценку состояния и экономической эффективности использования запасов сельскохозяйственными предприятиями. Изложена связь запасов с результатом операционной деятельности.

Ключевые слова: запасы, экономическая эффективность, результаты деятельности, сельскохозяйственные предприятия

Tsukanov O.J., Nitsenko V.S. The economical efficiency of production stock using in agricultural enterprises of Kryvoozerskyi region Mikolayiv district.

This work includes evaluation of economic efficiency and situation in production stock using by agricultural enterprises. The relations between stock and operating results were shown

Keywords: stock, agricultural enterprises, operating results, economical efficiency

Для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства всіх форм власності та галузей економіки використовують виробничі запаси, які є найбільш важливою і значною частиною активів підприємства. Вони займають особливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі витрат підприємств різних сфер діяльності, оскільки вони є основною складовою при формуванні собівартості готової продукції.

Здійснення виробничого процесу на будь-якому вітчизняному підприємстві, яке займається створенням матеріальних благ, неможливо уявити без матеріальних запасів (сировини, матеріалів, палива, тари, тарних матеріалів, запасних частинах для ремонту, напівфабрикатів, малоцінних та швидкозношуваних предметів), основною метою придбання і утримання яких є задоволення потреби, що виникає в процесі виробництва.

Основу ефективного функціонування підприємства на ринку створює раціональне використання виробничих запасів. Стрімкі економічні перетворення, політична невизначеність, жорстка конкуренція, обмеженість фінансових, матеріальних, кваліфікованих трудових ресурсів потребують пошуку нових підходів до управління виробничими запасами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій та невіршених раніше частин проблеми

Сьогодні сільськогосподарські підприємства потребують суттєвого реформування структури управління господарською діяльністю. При цьому велике значення має визначення мінімальної величини виробничих запасів на підприємствах, оскільки матеріальні витрати займають найбільш питому вагу.

Актуальність теми проведеного дослідження полягає в тому, що ефективне використання виробничих запасів призведе до зменшення витрат, собівартості продукції, підвищення рентабельності, покращення матеріального і фінансового становища підприємства.

Розвитку теорії та практики обліку, контролю і ефективного використання виробничих запасів максимально наближених до ринкових умов сприяли праці таких вчених як: Пушкаря М.С., Сопка В.В., Бутинця Ф.Ф., Чебанової Н.В., Савицької Г.В., Мех Я.В., Чумаченка М.Р., Бордаша С.В., Поповича П.Я., Усача Б.Ф. та інших. Проблеми обліку запасів та їх ревізії є предметом особливої уваги економічної науки. Великий внесок в розробку теоретичних основ і методологічних підходів до проблеми обліку виробничих запасів та їх використання внесли провідні вчені-економісти: Білуха М.Т., Гетьман В.Г., Дем'яненко М.Я., Завгородній В.П., Кірейцева Г.Г., Кузьмінський А.М., Линник В.Г., Литвин Ю.Я., Огійчук М.Ф., Палій В.Ф., Саблук П.Т., Сук Л.К. та інші вчені.

Формулювання цілі статті

Метою роботи є виявлення передумов, теоретичне та практичне дослідження організації і ефективності використання виробничих запасів в умовах ринкових відносин, раціональна організація обчислювальних робіт на сільськогосподарському підприємстві в сучасних умовах господарювання на основі діючого законодавства та інструктивного матеріалу, літературних джерел, діючої практики організації обліку та положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Основний матеріал

Різноманіття форм власності в період розвитку ринкової економіки, розширення прав підприємств у керуванні економікою, галузеві особливості виробництва вимагають альтернативних, а часом і різноманітних підходів при рішенні конкретних питань методики й техніки ведення обліку виробничих запасів.

Основним завданням підприємств є найбільш повне забезпечення виробничими запасами для майбутнього виробництва продукції. Темпи росту обсягу виробництва продукції, покращення її якості безпосередньо впливають на обсяг витрат і прибуток підприємства. Тому дуже важливо приділяти велику увагу обліку виробничих запасів, їх зберіганню, реалізації та фінансових результатів на підприємстві, так як це основний ланцюжок кожного виробничого підприємства.

Виготовлення продукції (виконання робіт, надання послуг) здійснюється в процесі взаємодії праці людини та певних засобів виробництва. Останні за своїм матеріально-речовим складом становлять виробничі фонди підприємств, усю сукупність яких поділяють на основні та оборотні. Оборотні виробничі фонди – певна сукупність предметів праці, елементи яких цілком споживаються у кожному виробничому циклі, змінюють

або повністю втрачають натуральну форму і переносять свою вартість на вартість продукції, що виготовляється. До складу оборотних фондів включають виробничі запаси.

Принципи формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси та розкриття її у фінансовій звітності визначають: П(С)БО 9 «Запаси», П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», П(С)БО 2 «Баланс», П(С)БО 16 «Витрати», П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств», а також Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

Згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» № 246 від 20 жовтня 1999 р. запаси – це активи, які:

- 1) утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності;
- 2) перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;
- 3) утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством [1].

Для цілей бухгалтерського обліку запаси включають [2]:

- сировину, основні й допоміжні матеріали, паливо, запасні частини, напівфабрикати, тару (строк корисного використання якої не більше одного року), тарні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва, адміністративних потреб та збуту;
- незавершене виробництво у вигляді не закінчених обробкою і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів. Незавершене виробництво на підприємствах, що виконують роботи та надають послуги, складається з витрат на виконання незакінчених робіт (послуг), щодо яких підприємством ще не визнано доходу;
- готову продукцію, що виготовлена на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором, встановленим стандартам або технічним умовам тощо;
- товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (отримані) та утримуються підприємством з метою подальшого продажу;
- малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року;
- поточні біологічні активи, якщо вони оцінені за Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»;
- продукцію сільського і лісового господарства після її первісного визнання;
- інші запаси.

В цілому, запаси визнаються активом, якщо вартість запасів можливо достовірно визначити, існує ймовірність отримання суб'єктом бухгалтерського обліку в державному секторі майбутніх економічних вигід, пов'язаних з їх використанням, та/або вони мають потенціал корисності [3].

З метою забезпечення операційної діяльності аграрні формування повинні мати у своїй власності різноманітні виробничі запаси.

Далі на прикладі сільськогосподарських підприємств Кривоозерського району Миколаївської області проведемо дослідження економічної ефективності використання запасів.

Географічне розташування та кліматичні умови господарств району в цілому сприятливі для вирощування цілого ряду цінних сільськогосподарських культур, особливо зернових, соняшнику та цукрового буряку.

При визначенні економічного стану і перспектив подальшого розвитку будь-якого господарства потрібно враховувати не тільки природно-кліматичні умови, розміщення і т.п., а й його розміри і спеціалізацію.

Розрізняють розмір господарства і розмір виробництва. На розмір господарства вказує наявність в ньому виробничих ресурсів, а про розмір виробництва – кількість виробленої валової продукції.

Для визначення розмірів виробництва скористаємось інформацією зі Зведених річних звітностей сільськогосподарських підприємств Кривоозерського району за 2008-2010 роки та Річних звітів ТОВ «Оберіг-ЛТД» за відповідні періоди. Дані наведено в таблиці 1.

Таблиця 1. Розміри виробництва сільськогосподарських підприємств Кривоозерського району Миколаївської області за 2008-2010 рр.

Показники	Сільськогосподарські підприємства Кривоозерського району				В тому числі ТОВ «Оберіг-ЛТД»			
	Роки			Темп приросту 2010 р. у % до 2008 р.	Роки			Темп приросту 2010 р. у % до 2008 р.
	2008	2009	2010		2008	2009	2010	
Вартість валової продукції в співставних цінах 2005 р., тис. грн.	24099,6	31959,5	22255,3	-7,7	2593,8	2233,3	1883,4	-27,4
Площа сільськогосподарських угідь, га, в т. ч.:	17330,1	16210,4	13543,2	-21,9	2420,0	2468,0	2468,0	+2
рілля	16970,2	15840,1	12930,2	-23,8	2314,0	2324	2324	+0,4
інші землі	360,1	370,3	613,0	+70,2	106,0	144,0	144,0	+35,8
Середньорічна чисельність робітників, чол., зайнятих у сільськогосподарському виробництві:	471	537	521	+10,6	77	66	63	-18,2
в рослинництві	431	456	447	+3,7	72	61	58	-19,4
в тваринництві	40	81	74	+85,0	5	5	5	-
Вартість активів станом на кінець року, тис. грн.	29548,0	88770,0	117072,0	3б. в 4 рази	2734,0	2565,0	2805,0	+2,6
Вартість основних виробничих засобів станом на кінець року, тис. грн.	16071,0	40399,0	54282,0	3б. в 3,4 рази	935,0	976,0	825,0	-11,8
Вартість оборотних виробничих засобів станом на кінець року, тис. грн.	13477,0	48371,0	62790,0	3б. в 4,7 рази	1799,0	1589,0	1980,0	+10,1
Грошова виручка всього, тис. грн., в т. ч.:	31087,1	49484,8	46257,0	+48,8	2465	3531,0	3385,6	+37,3
від рослинництва	25555,5	43206,7	40888,6	+60,0	2394,4	3408,4	3252,9	+35,9
від тваринництва	5449,6	6168,3	5253,0	-3,6	70,6	114,3	99,7	+41,2

Характеризуючи показники таблиці 1 відмітимо, що площі сільськогосподарських угідь та ріллі зменшилися на 21.9% і 23.8% відповідно. За цей же період зросла вартість активів – у 4 рази, в т.ч. за рахунок зростання основних виробничих засобів – у 3.4 рази і оборотних виробничих засобів – у 4.7 рази. В ТОВ «Оберіг-ЛТД» вартість активів зросла несуттєво – на 2.6%.

Дохід від реалізації продукції по сільгоспідприємствам за 2008-2010 рр. зріс на 48.8%, у т.ч. по ТОВ «Оберіг-ЛТД» – на 37.3%.

Оборотні засоби в загальному складі активів займають більш питому вагу, ніж основні засоби. Це стосується як ТОВ «Оберіг-ЛТД», так і основних сільськогосподарських підприємств в сукупності.

В основних сільськогосподарських підприємствах району, незважаючи на зменшення площі сільськогосподарських угідь на 21.9% та валової продукції на 7.6%, зросли такі показники як: валова продукція на 100 га сільгоспугідь – на 18.1%, чистий дохід на 100 га сільгоспугідь угідь –

у 5.4 рази, чистий прибуток на 100 га сільгоспугідь угідь – у 7.9 раз. Такі зміни є досить позитивними і свідчать про високу ефективність використання наявних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами району.

Сукупність цінностей, що знаходяться у розпорядженні господарства складають його майно. Як зазначалося раніше активи підприємства поділяються на основні та оборотні. Для підвищення ефективності виробництва будь-яке підприємство

повинно мати в необхідній кількості як ті, так і інші. Тому, рахуюмо, доцільно буде дослідити рівень забезпеченості основними та оборотними засобами сільськогосподарських підприємств Кривоозерського району в цілому та ТОВ «Оберіг-ЛТД». Для цього скористаємось інформацією з Ф.5 «Примітки до річної фінансової звітності» за 2008-2010 роки (дані табл. 2).

Таблиця 2. Забезпеченість основними та оборотними засобами сільськогосподарських підприємств Кривоозерського району Миколаївської області за 2008-2010 рр.

Показники	Основні сільськогосподарські підприємства Кривоозерського району				В тому числі ТОВ «Оберіг-ЛТД»			
	Роки			Темп приросту 2010р. у % до 2008р.	Роки			Темп приросту 2010р. у % до 2008р.
	2008	2009	2010		2008	2009	2010	
Площа с/г угідь, га	17330,1	16210,4	13543,2	-21,9	2420,0	2468,0	2468,0	+2
Середньорічна чисельність працівників с/г, чол.	471	53	521	+10,6	77	66	63	-18,2
Вартість основних засобів на кінець року, тис. грн.	16071,0	40399,0	54282,0	3б. в 3,4 рази	935,0	976,0	825,0	-11,8
Вартість оборотних активів на кінець року, тис. грн.	13477,0	48371,0	62790,0	3б. в 4,7 рази	1799,0	1589,0	1980,0	+10,1
Припадає на 100 га с/г угідь: основних засобів, тис. грн.	92,74	249,2	400,8	3б. у 4,3 рази	38,64	39,55	33,43	-13,5
оборотних активів, тис. грн.	77,77	298,4	463,6	3б. в 6 раз	74,3	64,4	80,2	+7,9
Припадає на 1 середньорічного працівника: основних засобів, тис. грн.	34,3	75,2	104,2	3б. у 3 рази	12,1	14,8	13,1	+8,3
оборотних активів, тис. грн.	28,6	90,1	120,5	3б. у 4,2 рази	23,4	24,1	31,4	+34,2

Аналізуючи дані таблиці 2 можна зробити висновок, що в основних сільськогосподарських підприємствах Кривоозерського району забезпеченість основними та оборотними активами протягом останніх 3 років помітно зросла, а саме – вартість основних засобів – у 4.3 рази, оборотних – у 6 раз в розрахунку на 100 га сільгоспугідь. В розрахунку на одного середньорічного працівника вартість основних засобів збільшилась у 3 рази, оборотних активів у 4.2 рази.

В ТОВ «Оберіг-ЛТД» вартість основних засобів в розрахунку на 100 га сільгоспугідь зменшилась на – 13.5%, а на одного працівника збільшилась – на 8.3%. Що стосується оборотних активів, то їх вартість збільшилась в розрахунку на 100 га сільгоспугідь – на 7.9%, на одного середньорічного працівника – на 34.2%.

Для подальшого дослідження потрібно проаналізувати ефективність використання основних та оборотних засобів. Відповідні розрахунки проведено в таблиці 3.

Дані табл. 3 свідчать, що вартість валової продукції на 100 грн. основних засобів в основних сільськогосподарських підприємствах району зменшилась у 3.7 раз, а в ТОВ «Оберіг-ЛТД» – на 17.7%. По основним господарствам в цілому простежується збільшення чистого доходу (виручки) від реалізації на 25%, чистого прибутку – на 81.7% в розрахунку на 100 грн. основних засобів. Що стосується ТОВ «Оберіг-ЛТД», то чистий дохід (виручка) від реалізації – зріс на 40.8%, чистий прибуток – зменшився у 2.3 рази.

Негативними є зміни капіталовіддачі і капіталомісткості в основних господарствах району.

Так, капіталовіддача – знизилась у 3.7 рази, а капіталомісткість – зросла у 3.6 рази. Це показує, що при наявному рівні використання основних засобів господарства не отримують відповідної

кількості валової продукції. В ТОВ «Оберіг-ЛТД» склалась подібна ситуація – капіталовіддача – зменшилась на 17.7%, а капіталомісткість – зросла на 22.2 %.

Таблиця 3. Економічна ефективність використання основних засобів в сільськогосподарських підприємствах Кривоозерського району Миколаївської області за 2008-2010 рр.

Показники	Основні сільськогосподарські підприємства Кривоозерського району				В тому числі ТОВ «Оберіг-ЛТД»			
	Роки			Темп приросту 2010р. у % до 2008р.	Роки			Темп приросту 2010р. у % до 2008р.
	2008	2009	2010		2008	2009	2010	
Вартість основних засобів на кінець року, тис. грн.	16071,0	40399,0	54282,0	3б. в 3,4 рази	935,0	976,0	825,0	-11,8
Валова продукція в порівняльних цінах 2005р., тис. грн.	24099,6	31959,5	22255,3	-7,7	2593,8	2233,3	1883,4	-27,4
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн.	19269,0	65372,0	81364,0	3б. у 4,2 рази	2823,0	3637,0	3506,0	+24,2
Чистий прибуток, тис. грн.	6330,0	21616,0	38864,0	3б. у 6,2 рази	1202,0	307,0	460,0	3м. у 2,6 раз
Отримано на 100 грн. основних засобів, тис. грн.: - вартості валової продукції с/г (в порівнянних цінах 2005 року)	150,0	79,1	41,0	3м. у 3,7 раз	277,4	228,8	228,3	-17,7
- чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	119,9	161,8	149,9	+25,0	301,9	372,6	425,0	+40,8
- чистого прибутку (+)	39,4	53,5	71,6	+81,7	128,6	31,5	55,8	3м. у 2,3 раз
Капіталовіддача, грн.	1,5	0,79	0,41	3м. у 3,7 раз	2,77	2,29	2,28	-17,7
Капіталомісткість, грн.	0,67	1,26	2,44	3б. у 3,6 раз	0,36	0,44	0,44	+22,2

Сільське господарство має великий економічний потенціал, насамперед значний обсяг діючих виробничих фондів. Тому поліпшення використання їх є одним з найважливіших завдань, розв'язання якого сприятиме підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва.

В питанні управління запасами важливою є інформація щодо формування необхідного обсягу та складу товарно-виробничих запасів з метою забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції з одночасною мінімізацією поточних витрат з обслуговування та забезпечення ефективного контролю за їх рухом. Склад запасів є досить широким. Їх склад та структуру розглянемо в таблиці 4.

Аналізуючи таблицю 4 слід відмітити, що в середньому за 3 роки по основним сільськогосподарським підприємствам Кривоозерського району найбільшу питому вагу у складі запасів займає готова продукція – 57.2%. Другим за значенням є незавершене виробництво – 33.2%. Що стосується виробничих запасів, то вони займають 7.5% від загальної вартості запасів. Частка сировини і матеріалів у складі виробничих запасів склала 43.3%, матеріалів сільськогосподарського призначення – 19.8%, палива – 15.1%, запасних частин – 10.5%, малоцінних та швидкозношуваних пред-

метів – 7.9%. Частка купівельних напівфабрикатів та комплектуючих виробів склала лише 0.2% від загальної вартості виробничих запасів.

У ТОВ «Оберіг-ЛТД» найбільше значення у складі запасів мають незавершене виробництво – 61.6% і готова продукція – 20%. У складі виробничих запасів, які займають 12.5% від загальної вартості запасів, найбільша питома вага приходить на матеріали сільськогосподарського призначення – 58% та малоцінні швидкозношувані предмети – 27.8%.

Для забезпечення безперебійної роботи виробництва на складах підприємства завжди мають бути виробничі запаси в межах норм, передбачених потребою підприємства. У складських приміщеннях підприємств здійснюються операції зі збереження виробничих запасів, що надходять, а також відпуску їх у виробництво. Бухгалтерський облік має забезпечити контроль за залишками, надходженням і витратами виробничих запасів на складі, що є важливою умовою для забезпечення збереження власності підприємства.

Важливим фактором розвитку виробництва є стабільна забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами та їх ефективне використання. Враховуючи те, що витрати сировини, матеріалів, палива, напівфабрикатів займають 80-90% серед

всіх витрат на виробництво нової продукції, то головною метою є визначення забезпеченості підприємства різними видами матеріальних ресурсів та пошук резервів планово-економічного відділу.

Важливим фактором забезпеченості підприємства виробничими запасами є правильність розрахунку потреби в них. Планування потреб у виробничих запасах здійснюється на основі наукових методів залежно від специфіки технологічних процесів виробництва продукції, призначення запасів та інших особливостей.

Таблиця 4. Склад та структура запасів в основних сільськогосподарських підприємствах Кривоозерського району Миколаївської області за 2008-2010 рр. (балансова вартість на кінець року), тис. грн.

Показники	Основні сільськогосподарські підприємства Кривоозерського району					В тому числі ТОВ «Оберіг-ЛТД»				
	Роки			В середньому у за 3 роки	Структура , %	Роки			В середньому у за 3 роки	Структура , %
	2008	2009	2010			2008	2009	2010		
Виробничі запаси, в т.ч.:	1269,0	2957,0	2763,0	2329,6	7,5	417,0	92,0	77,0	195,3	12,5
сировина і матеріали	427,0	1209,0	1388,0	1008,0	43,3	-	-	16,0	5,3	2,7
купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби	4,0	4,0	5,0	4,3	0,2	-	-	-	-	-
паливо	141,0	511,0	407,0	353,0	15,1	21,0	29,0	-	16,7	8,6
будівельні матеріали	63,0	103,0	57,0	74,3	3,2	-	-	-	-	-
запасні частини	125,0	319,0	288,0	244,0	10,5	3,0	8,0	6,0	5,7	2,9
матеріали сільськогосподарського призначення	370,0	596,0	420,0	462,0	19,8	340,0	-	-	113,3	58,0
МШП	139,0	215,0	198,0	184,0	7,9	53,0	55,0	55,0	54,3	27,8
Поточні біологічні активи	118,0	938,0	952,0	669,4	2,1	93,0	68,0	87,0	82,7	5,3
Незавершене виробництво	3894,0	11331,0	15815,0	10346,7	33,2	762,0	984,0	1148,0	964,6	61,6
Готова продукція	3959,0	21661,0	27915,0	17845,0	57,2	-	342,0	623,0	321,7	20,6
Товари	43,0	3,0	3,0	16,3	0,05	-	-	-	-	-

В умовах ринкової економіки розширення виробництва продукції відбувається не стільки за рахунок приросту виробничих запасів, скільки внаслідок підвищення ефективності їх використання. У зв'язку з цим найважливішим напрямом аналізу є вивчення закономірностей витрат матеріалів та резервів подальшого їх зниження. Для характеристики ефективності використання сировини та матеріалів застосовується система узагальнюючих та часткових показників, розрахунок яких ґрунтується на показнику матеріальних витрат. До узагальнюючих показників належать: прибуток на одну гривню матеріальних витрат, матеріаловіддача, матеріаломісткість, частка матеріальних витрат у собівартості продукції, тощо. Вони оцінюють ефективність використання виробничих запасів підприємством і його структурними підрозділами.

Проведемо аналіз узагальнюючих показників ефективності використання виробничих запасів в основних сільськогосподарських підприємствах Кривоозерського району та ТОВ «Оберіг-ЛТД» за допомогою таблиці 5.

В основу розрахунку потреби підприємства в виробничих запасах покладено нормативи та норми їх витрачання, норми складських запасів. Стан нормативної бази на даний час ще не повністю відповідає вимогам підвищення ефективності виробництва. Більшість норм встановлюється за фактичними витратами за попередній період. Тому на практиці застосовуються застарілі та завищені норми витрат.

Для детальнішого аналізу використання виробничих запасів користуються частковими показниками, які характеризують споживання окремих складових матеріальних ресурсів (основних і допоміжних матеріалів, палива, енергії тощо). В процесі аналізу виробничих запасів особливого значення надають вивченню причин зміни матеріаломісткості продукції. Проводиться такий аналіз на трьох рівнях:

- 1) матеріаломісткість всієї виробленої підприємством продукції;
- 2) матеріаломісткість конкретного виду продукції;
- 3) матеріаломісткість одиниці продукції (питома матеріаломісткість).

Матеріаломісткість продукції ТОВ «Оберіг-ЛТД» залежить від суми матеріальних витрат на її виробництво, а також від обсягу і структури виробленої продукції. В свою чергу, на величину матеріальних витрат впливають: кількість і структура виробленої продукції, питомі витрати матеріалів і вартість цих матеріалів, а на обсяг виробленої продукції – кількість і структура

виробленої продукції, а також відпускні ціни на неї.

Таблиця 5. Економічна ефективність використання виробничих запасів в сільськогосподарських підприємствах Кривоозерського району Миколаївської області

Показники	Основні сільськогосподарські підприємства Кривоозерського району				В тому числі ТОВ «Оберіг-ЛТД»			
	Роки			Абсолютне відхилення.	Роки			Абсолютне відхилення.
	2008	2009	2010		2008	2009	2010	
Прибуток від реалізації продукції, тис. грн.	6330,0	24248,0	35881,0	29551,0	1348,0	307,0	460,0	-888,0
Обсяг виробленої продукції, тис. грн.	23123,0	78445,0	97637,0	74514,0	3399,0	4364,0	4207,0	808,0
Матеріальні витрати, тис. грн.	11839,0	30327,0	36276,0	24437,0	1735,0	1483,0	1700,0	-35
Собівартість виробленої продукції, тис. грн.	14368,0	39231,0	43905,0	29267,0	1911,0	3265,0	3042,0	1131
Прибуток на 1 грн. матеріальних витрат, коп./грн.	53	80	99	46	78	21	27	-51
Матеріаловіддача, коп./грн.	195	259	269	74	196	294	247	51
Матеріаломісткість, коп./грн.	51	39	37	-14	51	34	40	-11
Частка матеріальних витрат у собівартості продукції, %	82	77	83	1	91	45	56	-35

Матеріаломісткість одиниці продукції залежить від кількості (маси) витрачених матеріалів на її виготовлення та середньої вартості одиниці матеріальних ресурсів, обсягу валової (товарної) продукції та суми матеріальних витрат на її виробництво. У свою чергу обсяг валової продукції у вартісному вираженні може змінюватися за рахунок кількості виготовленої продукції, її структури та рівня відпускних цін. Сума матеріальних витрат також залежить від обсягу виготовленої продукції, її структури, витрачання матеріалів на одиницю продукції.

Аналіз матеріаловіддачі окремих видів продукції проводять з метою оцінки її рівня та встановлення причин зміни. До основних причин належать: зміна питомих витрат матеріалів, ціни матеріалів і ціни одиниці продукції. Аналіз матеріаломісткості продукції дає можливість пошуку резервів скорочення матеріальних витрат на виробництво продукції та сприяє зниженню собівартості.

Провівши розрахунки можна зробити висновки, що в основних сільськогосподарських підприємствах Кривоозерського району протягом останніх трьох років відбулися такі зміни: прибуток на одну гривню матеріальних витрат зріс на 46 коп.,

матеріаловіддача – збільшилась на 74 коп., матеріаломісткість – зменшилась на 14 коп. В цілому ця тенденція є позитивною і свідчить про підвищення ефективності використання виробничих запасів.

В ТОВ «Оберіг-ЛТД» прибуток на одну гривню матеріальних витрат знизився на 51 коп., матеріаломісткість – на 11 коп., матеріаловіддача – збільшилась на 51 коп.

Висновки

Проведені дослідження показують, що більша частина аграрних підприємств Кривоозерського району Миколаївської області мають позитивну динаміку використання запасів. Протилежна ситуація спостерігається в ТОВ «Оберіг-ЛТД». Вказане становище вимагає вжиття заходів щодо підвищення ефективності використання виробничих запасів. Можливими шляхами подальшого поліпшення використання матеріалів є рівномірне завезення товарно-матеріальних цінностей; формування запасів у межах можливого мінімуму для постійного забезпечення безперервності процесу виробництва; недопущення придбання непотрібних і реалізація надлишкових матеріалів.

Основні шляхи скорочення виробничих запасів зводяться до їх раціонального використання; ліквідації наднормативних запасів матеріалів; удосконалення нормування; поліпшенню організації постачання, у тому числі шляхом встановлення чітких договірних умов постачань і забезпе-

чення їх виконання, оптимального вибору постачальників, налагодженої роботи транспорту. Важлива роль належить поліпшенню організації складського господарства.

Список літератури:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» від 20.10.1999 № 246 з наступними змінами та доповненнями.
2. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів від 10.01.2007 № 2.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 123 «Запаси» від 12.10.2010 № 1202.

Надано до редакції 24.01.2012

Цуканов Олександр Юрійович / Oleksij Yu. Tsukanov

Ніценко Віталій Сергійович / Vitalij S. Nitsenko
nicik11071981@yandex.ru

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Економічна ефективність використання виробничих запасів в сільськогосподарських підприємствах Кривоозерського району Миколаївської області. [Електронний ресурс] / О.Ю. Цуканов, В.С. Ніценко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2012. – № 1 (2). – С. 11-18. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/n1.html>